

Utopie u Blocha

Hendrik Adriaanse

◆ bytový seminář, česky | německy, vznik: 27. 4. 1984

◆ private seminar, Czech | German, origin: 27. 4. 1984

Utopie u Blocha [1984]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (Sez a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...který chceme teď v hrubých rysech vykreslit.

Jiný hlas: *Das große Buch, das als eine Summe seiner Philosophie und besonders auch seines utopischen Denkens betrachtet werden kann, trägt den Titel „Das Prinzip Hoffnung“.*

Jiný hlas: Tato velká kniha, která je jakousi sumou jeho filosofie a zejména jeho utopického myšlení a může být za takovou sumu považována, nese název *Princip naděje*.

Jiný hlas: *Mit diesem bloßen Titel ist schon ein Grundwort und sogar das Entscheidende gegeben, nämlich Hoffnung.*

Jiný hlas: Tímto pouhým názvem je dáno už to základní slovo, totiž slovo naděje.

Jiný hlas: *Utopien sind Hoffnungsbilder, Veranschaulichungen der menschlichen Hoffnung.*

Jiný hlas: Utopie jsou obrazy naděje, znázorněními lidské naděje.

Jiný hlas: *Was ist aber Hoffnung? Ich glaube, man sollte im Geiste Blochs sagen, es ist eine Regung.*

Jiný hlas: A co je naděje? Domnívám se, že je třeba říci v duchu Blochově, je to...

Jiný hlas: *Ja, da regt sich was, excitement. Er sagt auch Affekt zum Beispiel, ja.*

Jiný hlas: Je to affekt, je to stav mysli, citu, který je někam namířen.

Jiný hlas: *Ja, richtig, das wird weiter unten noch deutlicher gemacht werden, aber das kann ich dann gleich mal dem Übersetzer erst zuerst erklären. Also, in der Hoffnung regt sich die Materie, wie er dann sagen wird, nicht? Dass Materie ist natürlich sein marxistisches Philosoph-Grundbegriff, aber die Hoffnung ist eine Regung der Materie und in dieser Regung, die also auch als eine psychische Bewegung, als ein Affekt also zu verstehen ist, findet die Selbstbewegung der Materie statt und das ist ein Prozess der Wirklichkeit. Das ist der Gedanke. Ja, gut. In der Hoffnung werden wir durch etwas erregt, so dass wir von der Stelle kommen, uns nach etwas ausstrecken, was nicht unmittelbar vorhanden ist.*

Jiný hlas: Tím jsme něčím pohnuti, takže přicházíme od jednoho místa a směřujeme k tomu, co není bezprostředně dáno.

Jiný hlas: *Hoffnung treibt uns an, es ist ein Prinzip der Bewegung. Man sollte vielleicht sagen, Hoffnung ist das Prinzip der Bewegung, denn Bloch unterscheidet zwar zwischen den Regungen der Hoffnung und der Furcht, aber die letztere ist nur ein Affekt, der setzt uns also nicht in diese Bewegung.*

Jiný hlas: Naděje nás popohání, je to princip pohybu. Mělo by se asi snad říci, naděje je tím principem pohybu, protože Bloch rozlišuje sice mezi popudem vyvolaným nadějí a popudem vyvolaným bázní, ale popud bázně nebo bázeň sama je jenom affektem.

Jiný hlas: *Der Mensch, der sich fürchtet, bleibt in Passivität gebannt oder sogar in ein Nichts gesperrt.*

Jiný hlas: Člověk, který je pln bázně nebo se obává, je sevřen, uzamčen v pasivitě nebo dokonce uzamčen v nic.

Jiný hlas: *Hoffnung dagegen, ich zitiere, macht die Menschen weit statt sie zu verengen. Hoffnung treibt sie dazu, sich ins werdende tätig hineinzuwerfen, zu dem sie selber gehören.*

Jiný hlas: Naproti tomu naděje rozšiřuje člověka místo aby ho zúžila. Naděje pohání k tomu, abychom se vrhli v to, co se stává, a k čemuž my sami také patříme, k tomu stávání.

Jiný hlas: *Mit diesem antreibenden dynamischen Charakter der Hoffnung verbindet Bloch unmittelbar zwei andere Züge.*

Jiný hlas: A s tímto dynamickým popohánějícím charakterem naděje spojuje Bloch bezprostředně dva další rysy.

Jiný hlas: *Hoffnung streckt sich aus nach dem, was nicht vorhanden ist, sagten wir soeben.*

Jiný hlas: Řekli jsme již, že naděje se rozprostírá k tomu, co ještě není dáno.

Jiný hlas: *Die Kehrseite dessen ist, dass sie sich mit dem schlecht Vorhandenen nicht zufrieden gibt, also mit dem, was zwar vorhanden ist, aber schlecht ist, da gibt die Hoffnung sich nicht zufrieden.*

Jiný hlas: Rubovou stránkou toho je, že naděje se nechce spokojit s tím, co je špatně dáno, co je sice

dáno, ale špatně.

Jiný hlas: *Hoffnung ist somit auch die Instanz, die das Bestehende in die Kritik bringt und zwischen Gutem und Bösem scheidet.*

Jiný hlas: Tím je naděje instancí, která kritizuje stávající a rozlišuje mezi dobrým a zlým.

Jiný hlas: *Blochs utopisches Denken hat denn auch von vornherein eine stark kritische Tendenz.*

Jiný hlas: Blochovo utopické myšlení má tedy od počátku silně kritický náboj.

Jiný hlas: *Das ist das erste, das zweite, das ich noch erwähnen möchte, ist, dass Hoffnung eben wegen jener Dynamik und dieses kritischen Vermögens nicht abseits von der Wirklichkeit ihr Wesen treibt, sondern mittendrin.*

Jiný hlas: To je to první, to druhé, co bych chtěl zmínit, je, že naděje právě v důsledku oné dynamiky a schopnosti kritického vztahu svou podstatu neuskutečňuje stranou skutečnosti, nýbrž uprostřed.

Jiný hlas: *Hoffnung hat es mit der Wirklichkeit zu tun. Natürlich vor allen Dingen mit der Wirklichkeit, wie sie sein wird, beziehungsweise sein soll, aber nicht minder mit der Wirklichkeit, wie sie ist.*

Jiný hlas: Naděje má tedy co činit se skutečností, přirozeně především se skutečností, jak bude, respektive jaká by měla být, ale o nic méně také se skutečností takovou, jaká je.

Jiný hlas: *Denn in dem, was ist, liegt das, was sein wird, schon als Möglichkeit verborgen.*

Jiný hlas: Neboť v tom, co je, je už skryta možnost toho, co bude.

Jiný hlas: *Hoffnung kann Bloch darum auch sagen, sucht in der Welt selbst, was der Welt hilft.*

Jiný hlas: Naděje, může říci proto Bloch, hledá ve světě samém to, co světu pomáhá.

Jiný hlas: *Dieser Wirklichkeitssinn der Hoffnung hat für Bloch eine Konsequenz, auf die wir später noch zurückkommen müssen, nämlich den Atheismus.*

Jiný hlas: a tento smysl pro skutečnost naděje, kterou má naděje, má pro Blocha ještě důsledek, ke kterému se ještě musíme později vrátit, totiž atheismus.

Jiný hlas: *Bloch ist zwar außerordentlich stark an Religion, insbesondere an die christliche Religion interessiert, aber die Gottesidee geht nach seiner Überzeugung mit der Wahrheit der Religion nicht zusammen, sondern verdirbt sie.*

Jiný hlas: Bloch se neobyčejně silně zajímá o náboženství, zvláště o křesťanské náboženství, ale myšlenka Boha podle jeho přesvědčení nemá vůbec co činit s pravdou náboženství, naopak tuto pravdu ničí.

Jiný hlas: *Durch den Gottesglauben wird die Religion zur Weltflucht.*

Jiný hlas: Vírou v Boha se stává náboženství únikem ze světa.

Jiný hlas: *Eine andere Konsequenz dieses Wirklichkeitssinnes der Hoffnung will ich hier etwas weiter ausarbeiten.*

Jiný hlas: Další důsledek tohoto smyslu pro skutečnost, který má naděje, bych teď chtěl trochu víc vypracovat.

Jiný hlas: *Als Marxist denkt Bloch die Wirklichkeit materialistisch.*

Jiný hlas: Jako marxista chápe Bloch skutečnost materialisticky.

Jiný hlas: *Hoffnung hat es also mit der Materie, mit dem dialektischen Prozess der Materie selbst zu tun.*

Jiný hlas: Naděje má tedy co činit s hmotou, s dialektickým procesem hmoty samotné.

Jiný hlas: *Sie ergründet diesen Prozess, nimmt seine zukünftigen Möglichkeiten vorweg und gestaltet dementsprechend die Welt.*

Jiný hlas: Hmotu zakládá tento proces, předjímá jeho budoucí možnosti a tím formuje svět, utváří svět.

Jiný hlas: *Was meint Bloch dann aber mit Materie?*

Jiný hlas: Copak potom ovšem Bloch chápe jako hmotu?

Jiný hlas: *Offensichtlich nicht die Klotz- und Blockmaterie, wie er sie selbst bezeichnet.*

Jiný hlas: Zřejmě ne hmotu jako poleno nebo kus dřeva, jak to sám líčí.

Jiný hlas: *Dieser landläufige, populäre Materiebegriff ist allerdings auch im Marxismus weit verbreitet, vielleicht gerade dort.*

Jiný hlas: Tento běžný, populární nebo lidový pojem hmoty je ovšem v marxismu velice rozšířen, možná

právě tento pojem.

Jiný hlas: *Bloch unterscheidet aber innerhalb des Marxismus einen Kälte- und einen Wärmestrom.*

Jiný hlas: Bloch avšak rozlišuje uvnitř marxismu proud chladu a tepla.

Jiný hlas: *Ersterer ist auf Vorgang namentlich von Friedrich Engels in jenem groben Materieverständnis stecken geblieben oder vielmehr in es zurückgefallen.*

Jiný hlas: Ten první proud, to je ten studený, zůstal nahrubo vyjádřen v pojetí Friedricha Engelse, v jeho hrubém pochopení hmoty, nebo spíš se dá říci, že se do tohoto pochopení vrátil, upadl do něj zpátky.

Jiný hlas: *In dem Wärmestrom liegt aber ein Materiebegriff vor, der am besten charakterisiert wird mit der etymologischen Ableitung des Wortes, die von Bloch selber in einer seiner Schriften vorgelegt wird. Das lateinische Wort Materia wird von ihm auf das Wort Mater, Mutter, oder Matrix, Gebärmutter, zurückgeführt.*

Jiný hlas: V tom teplém proudu je však přítomen pojem hmoty, který lze nejlépe charakterizovat tím, že etymologicky vyjdeme od slova, které Bloch sám předkládá ve svých spisech, totiž od latinského slova *materia*, které lze podle něho vyložit pomocí slov *mater*, matka, nebo *matrix*, to jest rodička.

Jiný hlas: *Mit anderen Worten, Materie ist das Gebärende, Hervorbringende oder wie Bloch es in seiner barocken Sprache ausdrückt, Materie hat das Merkmal des Gärenden und Schwangeren, aus sich Gebärenden, Unabgeschlossen.*

Jiný hlas: Jinými slovy, hmota je to, co přivádí k porodu, to, co uskutečňuje nebo, jak Bloch vyjadřuje ve své barokní řeči, hmota je znamením toho, co se rodí, znamením těhotenství, to, co se rodí z toho, co je neuzavřeno.

Jiný hlas: *Sie ist somit nichts Bestimmtes, nicht etwa das dinghaft Greifbare im Gegensatz zum Geistigen, denn Materie umfasst auch das Geistige, ja gerade es.*

Jiný hlas: A tak tedy hmota v tomto smyslu není něco určitého, něco, co by bylo věčně uchopitelné v protikladu k duchovnímu, protože hmota zahrnuje i duchovní, ano, je tím duchovním.

Jiný hlas: *Die schönste Umschreibung von Materie ist nach Bloch die von Aristoteles gebotene, nach der sie das ist, was ohne in Wirklichkeit etwas Bestimmtes zu sein, dennoch in Möglichkeit etwas Bestimmtes ist.*

Jiný hlas: Nejkrasnější opis hmoty podle Blocha je to, co nabízí *Aristotelés*, podle něhož je hmotou to, co, i když ve skutečnosti ještě není něco určitého, přesto v možnosti už něčím určitým je.

Jiný hlas: *Hoffnung ist nun sozusagen die Regung durch die Materie selbst.*

Jiný hlas: Naděje je tedy takřikajíc popud – to popud je slabé – tedy to, co hýbe skrze hmotu samu, podněcuje, podnět prostřednictvím hmoty samotné.

Jiný hlas: *Der hoffende Mensch ist mit der Materie wesensverwandt. Ja, er ist selber ein Stück Materie.*

Jiný hlas: Člověk, který má naději, je s hmotou co do podstaty spřízněn. Ano, on je sám kusem hmoty.

Jiný hlas: *In ihm regt sich dieses in Wirklichkeit Unbestimmte, aber nach Möglichkeit Bestimmte. In ihm, gerade in ihm gärt es.*

Jiný hlas: V něm se hýbe to, co je sice ve skutečnosti neurčité, ale podle možnosti již určité. Právě v něm, v něm se rodí.

Jiný hlas: *Hoffnung ist etwas, das der Mensch innerlich hegt. Sie verweist nicht so sehr auf das äußerliche Verhalten des Menschen, sondern auf das, was in seinem Herzen vorgeht.*

Jiný hlas: Naděje je něco, co člověka vnitřně... *hegen*... to *foster* anglicky... vyživuje. Co člověka vnitřně vyživuje. Odkazuje ne tak na vnější chování člověka, nýbrž na to, co se děje v jeho srdci.

Jiný hlas: *Eben da, in seinem Herzen, also im Dunkel des gelebten Augenblicks, um einen berühmten Ausdruck Blochs zu benutzen, da vollzieht sich dieses Gären und Aus-sich-gebären der Materie.*

Jiný hlas: Právě tu v srdci, v temnotě žitého okamžiku, jak Bloch se vyjadřuje, se uskutečňuje toto rození, toto ze sebe sama rození hmoty.

Jiný hlas: *Aufgrund dieser Wesensverwandtschaft kann der Mensch in seiner Hoffnung die Materie auch, wie gesagt, ergründen, erkennen.*

Jiný hlas: Na základě tohoto podstatného spříznění s hmotou může člověk ve své naději hmotu, jak bylo řečeno, poznat.

Jiný hlas: *Ihre Möglichkeiten sind ja seine eigenen. Ihre Selbstverwirklichung ist seine eigene. Ihre Selbstbewegung vollzieht sich vermittelt seiner.*

Jiný hlas: Její možnosti jsou jeho vlastními možnostmi. Její sebeuskutečnění je jeho vlastním uskutečněním. Její samopohyb se uskutečňuje prostřednictvím něho.

Jiný hlas: *Daher der nachdrückliche Anthropozentrismus der Blochschen Philosophie.*

Jiný hlas: Odtud ten výslovný antropocentrismus Blochovy filosofie.

Jiný hlas: *Dieser Zusammenhang der Materie mit Hoffnung ist ziemlich unorthodox im Marxismus.*

Jiný hlas: Tato souvislost hmoty a naděje je poněkud neortodoxní v marxismu.

Jiný hlas: *Er gemahnt vielmehr an Giordano Bruno und an Schelling als etwa an Engels oder Lenin.*

Jiný hlas: Připomíná spíše Giordano Bruna nebo Schellinga než Engelse nebo Lenina.

Jiný hlas: *Ihm fügt Bloch aber ein anderes Merkmal hinzu, durch das sein Denken wieder in vertraute Geleise kommt. Dieses Sich-regen, dieses Sich-verwirklichen der Materie geht nicht ordnungslos vor.*

Jiný hlas: A k této souvislosti připojuje Bloch jiný znak, a tímto znakem jeho myšlení se začne zase pohybovat v takových známých kolejích. Toto puzení, toto sebeuskutečňování hmoty se neděje bez řádu.

Jiný hlas: *Es findet ein Prozess statt, der sich durch eine gewisse Logik auszeichnet.*

Jiný hlas: Probíhá proces, který je charakterizován určitou logikou.

Jiný hlas: *Das hoffende Ergründen der Materie ist darum auch nicht bloße Mutmassung, reines Raten ohne Methode und ohne Halt.*

Jiný hlas: Toto nadějně klíčení hmoty není proto jen pouhým... *Mutmassung... conjectura... conjecture... conjectura...* konjektura... konjektura... Jako v Novém zákoně, když je text někde porušen, tak se uhaduje, co by tam mohlo stát. Dělá se konjektura. Když se vztahuje k budoucnosti naděje, tak to není odhad, co se stane. Není to pouhá extrapolace. Že to není výpočet, že to není jakýsi kalkul, který se v tom dostává. Logika v tom je, a proto to není pouhé uhadování. Tedy toto nadějně zakládání hmoty nebo to [nesrozumitelné] není proto nějaké pouhé uhadování bez metody a bez pevného vidění.

Jiný hlas: *Hoffnung kann gelernt werden, sagt Bloch nachdrücklich.*

Jiný hlas: Bloch výslovně podtrhuje, že naději lze se naučit.

Jiný hlas: *Sie ist zwar eine Regung, aber eine vernünftige.*

Jiný hlas: Je sice puzením, ale rozumným.

Jiný hlas: *Wie sieht diese Logik des Prozesses aus?*

Jiný hlas: Jak vypadá tato logika procesu?

Jiný hlas: *Die Antwort liegt auf der Hand. Es ist eine dialektische Logik, und sie lässt sich vor allem an den Tendenzen der Geschichte studieren.*

Jiný hlas: Odpověď je na bíledni. Je to dialektická logika a lze ji studovat především na tendencích dějin.

Jiný hlas: *In der Geschichte stellt sich die Selbstbewegung der Materie dar. Ja, die Geschichte ist eben der Prozess jener Selbstverwirklichung der Materie. In ihr kommt es zur Bestimmung des Unbestimmten.*

Jiný hlas: V dějinách se projevuje tento samopohyb hmoty. Ano, dějiny jsou právě tímto procesem, oním sebeuskutečňováním hmoty. V nich dochází k určení neurčitého.

Jiný hlas: neurčité jako skutečnost, určité jako možnost se teď stává tedy určitým ve skutečnosti.

Jiný hlas: *Es wäre freilich eine Vergrößerung des Blochschen Denkens ihm den Standpunkt zuzuschreiben, dass der geschichtliche Prozess nach Gesetzen verläuft.*

Jiný hlas: Bylo by ovšem hrubým zkreslením Blochova myšlení mu připisovat hledisko, jako by dějinný proces probíhal podle zákonů.

Jiný hlas: *So einfach ist die Dialektik nach ihm nicht.*

Jiný hlas: Podle něho tak jednoduchá, tedy není tak jednoduchá zase podle něho ta dialektika není.

Jiný hlas: *Dennoch kann die Hoffnung die Tendenz der Geschichte ermessen. Sie kann ahnen, worauf der Lauf der Ereignisse hinausgeht, und sie kann demgemäß handeln.*

Jiný hlas: Přesto naděje může odhadovat tendenci dějin, může vytušit, kam směřuje spád událostí a podle toho jednat.

Jiný hlas: *Hoffnung ist also eine Art Tendenzkunde und zwar die elementarste Art.*

Jiný hlas: A naděje je proto naukou o tendenci, a tudíž nejelementárnějším uměním.

Jiný hlas: *Sie ist ein Bewusstsein nicht nur des bloß Möglichen, sondern des konkret Möglichen. Das heißt derjenigen Möglichkeiten, die sich an einem gewissen Zeitmoment aus dem Prozess der Materie gleichsam von selbst ergeben, die nur der Vermittlung mit menschlicher Arbeit bedürfen, um verwirklicht zu werden.*

Jiný hlas: Tato nauka o tendencích není jenom vědomím toho, co je možné, nýbrž co je konkrétně možné. To jest vědomím o těch možnostech, které se jakoby samy podávají v určitém časovém momentu z procesu hmoty a které potřebují jen zprostředkování lidskou prací, aby se staly skutečnými.

Jiný hlas: *Es scheint mir nun so zu sein, dass Blochs Begriff der Utopie als solcher von jenem Wärmestrom im Marxismus herkommt.*

Jiný hlas: Zdá se mi, že je tomu tak, že Blochův pojem utopie jako takový se rekrutuje z onoho teplého proudu marxismu.

Jiný hlas: *Utopien sind Bilder der Hoffnung.*

Jiný hlas: Utopie jsou obrazy naděje.

Jiný hlas: *Hoffnung, so hörten wir, ist eine Regung der Materie selbst.*

Jiný hlas: Slyšeli jsme, že naděje je popud hmoty samotné.

Jiný hlas: *Das gilt darum auch für die Utopien.*

Jiný hlas: To platí proto i pro utopie.

Jiný hlas: *In ihnen stellt sich jenes Gären und aus sich Gebären dar, als welches die Materie sich betätigt.*

Jiný hlas: V nich se projevuje ono rození a ze sebe rození, na němž se účastní sama hmota.

Jiný hlas: *Wenn man Blochs Buch „Das Prinzip Hoffnung“ nur mit halbem Auge liest, wird dieser Aspekt sehr augenfällig.*

Jiný hlas: Čteme-li Blochovu knihu *Das Prinzip Hoffnung*, tedy *Princip naděje*, jen tak napůl zavřenýma očima nebo jedním okem, pak tento aspekt je velmi nápadný, očividný.

Jiný hlas: *Es ist zumal, wenn man's quantitativ betrachtet, vor allem ein Bilderbuch.*

Jiný hlas: Je to zvláště, když to srovnáváme kvantitativně, především kniha obrazů.

Jiný hlas: *Bilder in erstaunlicher Fülle und Verschiedenheit werden hier vorgeführt.*

Jiný hlas: Je zde předváděna řada rozličných obrazů v překvapivé plnosti.

Jiný hlas: *Alles, was die Menschheit sich je gewünscht, geträumt, gedacht oder sonst wie vorgestellt hat, ist in diesem Buch drin.*

Jiný hlas: Všecko, co si lidstvo kdy přálo, o čem snilo, na co myslelo nebo si nějakým způsobem představovalo, je v této knize obsaženo.

Jiný hlas: *Dieses Gemenge von Bildern mutet selbst wie ein Gären, ein unaufhörliches Hervorbringen an.*

Jiný hlas: Tato přemíra obrazů naznačuje sama nebo vyvolává tu představu rození, neustávajícího uskutečňování.

Jiný hlas: *Utopien nehmen in diesem Bildergedränge freilich einen eigenen Platz ein, sofern eben nicht jedes Wünschen und Träumen gleich Hoffen ist.*

Jiný hlas: Utopie zaujímají v tomto náporu onoho množství obrazů bezpochyby určité místo, i když samozřejmě jakékoli přání a sen ještě nejsou nadějí.

Jiný hlas: *Zum Hoffen kommt es erst, wenn es auf eine bessere Welt abgesehen ist.*

Jiný hlas: K naději, k doufání dochází teprve tehdy, když je vyhlížen lepší svět.

Jiný hlas: *Utopien setzen demnach ein Ausmaß an Konstruktion, wie Bloch sagt, voraus, das den bloßen Wunschkonstruktionen abgeht.*

Jiný hlas: Utopie předpokládají jistou míru konstrukce, jak říká Bloch, která se odlišuje od pouhého představovaného přání.

Jiný hlas: *Bloch behandelt die Utopien denn auch erst im vierten seines fünfteiligen Buches, wenn er die Hoffnung darstellt, die um sich selbst belehrt worden ist.*

Jiný hlas: *Bloch pojednává o utopiích teprve ve čtvrtém dílu své knihy, která je rozdělena na pět částí, když předestřel, co je naděje, která je sama o sobě už poučena.*

Jiný hlas: *Trotzdem kann man sagen, dass Utopien bei ihm an erster Stelle als Ausgeburten jenes nie endenden Sich-Regens der Materie zu betrachten sind.*

Jiný hlas: *Přesto je možno říci, že je třeba utopie chápat u něho na prvním místě jako výhonky onoho nikdy nekončícího puzení hmoty.*

Jiný hlas: *In der Utopie, auch da gärt es. Und ich will mit all dem sagen, ich sage zuerst jetzt etwas über den Utopiebegriff als solchen bei Bloch, und das kommt aus diesem Wärmestrom des Marxismus her. Später werde ich behaupten, dass der Begriff konkrete Utopie viel mehr aus dem Kältestrom des Marxismus herkommt, nicht? Und gegen diesen Begriff einer konkreten Utopie werde ich dann auch meine Bedenken vorbringen. So wird der Gedankengang weitergehen. Und jetzt bin ich also dran zu sagen, dass dieser Begriff Utopie als solcher, das hängt mit diesem Gären und Aus-sich-Gebären der Materie zusammen.*

Jiný hlas: *Tak naznačí ten další pohyb té přednášky asi v tom, že utopické myšlení se rodí z toho teplého proudu, zatímco ten pojem konkrétní utopie, domnívá se náš host, pramení spíš z toho studeného proudu. V těch utopiích jde o to, že se tam uskutečňuje puzení, ono sebevycházení hmoty samotné, kvašení.*

Jiný hlas: *In der Utopie gärt es. Als junger Mann hat Bloch ein Buch geschrieben mit dem Titel Vom Geist der Utopie.*

Jiný hlas: *Jako mladík napsal Bloch knihu nazvanou O duchu utopie.*

Jiný hlas: *Das Wort Geist weist hier auf dasselbe hin. Geist und Gist, das mittelhochdeutsche Wort für Hefe, das sich im Holländischen übrigens noch erhalten hat, hängen etymologisch zusammen.*

Jiný hlas: *Slovo duch – Geist – a gist, to je hornostředoněmecké slovo pro kvas, které se mimochodem ještě zachovalo v holandštině, spolu etymologicky souvisí.*

Jiný hlas: *Der Geist ist dasjenige, was gärt und sich regt.*

Jiný hlas: *Duch je to, co kvasí a co pudí.*

Jiný hlas: *So gärt in der Utopie das Bewusstsein des Noch-Nicht, das Bewusstsein der Möglichkeit, die das Wirkliche übertrifft.*

Jiný hlas: *A tak kvasí v utopii vědomí toho, co ještě není, vědomí možnosti, která přesahuje skutečné.*

Jiný hlas: *Also der Begriff Utopie als solcher kommt von diesem Wärmestrom des Marxismus her, dem werde ich nun den Begriff der konkreten Utopie entgegensetzen oder davon unterscheiden, der meiner Meinung nach von diesem Kältestrom des Marxismus herkommt.*

Jiný hlas: *Tak tedy ještě jednou, že pojem utopie vychází z toho teplého proudu marxismu. Proti tomu teď chce postavit ten pojem konkrétní utopie, který podle něho vychází z toho chladného proudu marxismu.*

Jiný hlas: *All dies, was wir bisher gesagt haben, ist nur die eine Seite, bei der wir es nicht bewenden lassen können.*

Jiný hlas: *Toto všechno je jenom jedna stránka a nenecháme se jí mýlit.*

Jiný hlas: *Wie wir hörten, zielt Bloch insbesondere auf den Begriff der konkreten Utopie ab. Damit wechselt die Perspektive. Wir bekommen es mit jener historischen Dialektik zu tun.*

Jiný hlas: *Jak jsme již slyšeli, zaměřuje se Bloch zvláště na pojem konkrétní utopie. Tím se mění perspektiva. Teď máme co činit s onou historickou, tedy dějinnou dialektikou.*

Jiný hlas: *Hoffnung wird zur Tendenzkunde, die eine Art Einsicht in den Lauf der Geschichte und die darin sich ergebenden Möglichkeiten gewährt.*

Jiný hlas: *Naděje se tím stává naukou o tendencích, tedy jistým druhem vhledu do průběhu dějin a do možností, které se z tohoto pohybu dějin vynořují.*

Jiný hlas: *Mehr noch, Hoffnung wird zum militanten Optimismus, das sind Blochs eigene Worte, der darauf aus ist, die Welt nicht nur, wie die bisherigen Philosophen, verschieden zu interpretieren, sondern zu verändern.*

Jiný hlas: Naděje se tak stává militantním optimismem, to je výraz samotného Blocha, který je zaměřen na to, nejenom svět, jako dosavadní filosofové, porůznu interpretovat, nýbrž ho změnit. To je citát, velmi známý.

Jiný hlas: *Die konkrete Utopie hat dabei nach Bloch eine nicht zu unterschätzende Funktion.*

Jiný hlas: Konkrétní utopie má přitom podle Blocha funkci, kterou nelze podceňovat.

Jiný hlas: *Er erhebt den Anspruch, dass der dialektische Materialismus selbst eine konkrete Utopie ist.*

Jiný hlas: Vznáší nárok, aby dialektický materialismus sám byl konkrétní utopií.

Jiný hlas: *Marxens eigene Lehre sei somit das Beispiel aller Beispiele.*

Jiný hlas: Marxova vlastní nauka má tím být příkladem všech příkladů.

Jiný hlas: *Warum Bloch sie als Utopie charakterisiert, bedarf jetzt wohl keiner ausführlichen Erklärung mehr, so überraschend und anstoßeregend es für orthodoxe Marxisten auch sein mag.*

Jiný hlas: Proč toto učení Bloch charakterizuje jako utopii, pro to není třeba hlubšího vysvětlení, i když se to může zdát překvapivé a pobuřující pro ortodoxní marxisty.

Jiný hlas: *Diese Lehre ist ja Ausdruck der Hoffnung, also des Bewusstseins der schlechten Gegenwart und des künftig Möglichen.*

Jiný hlas: Toto učení je výrazem naděje, tedy vědomí špatné přítomnosti a toho budoucího možného.

Jiný hlas: *Wichtiger ist es aber in diesem Zusammenhang, das Adjektiv konkret zu betonen.*

Jiný hlas: Ale důležitější je v této souvislosti zdůraznit adjektivum konkrétní.

Jiný hlas: *Marxens Utopie unterscheidet sich von früheren durch das Prinzip ihrer Konstruktion, um das Wort noch einmal zu gebrauchen.*

Jiný hlas: Marxova utopie se odlišuje od dřívějších principem své konstrukce, abychom použili znovu toto slovo.

Jiný hlas: *Bei den früheren war dieses Prinzip bloße moralische Entrüstung über die gesellschaftlichen Missstände. Das vorhandene Elend wurde hier zum Ausgangspunkt für ein Bild der Gesellschaft, wie sie sein sollte, genommen.*

Jiný hlas: U těch dřívějších utopií byl tím principem pouhé morální rozhořčení nad nedobrymi společenskými poměry. Existující bída se zde stala východiskem pro obraz společnosti, jaká by měla být.

Jiný hlas: *Aber wie dadurch etwas geschehen konnte zur Abschaffung dieses Elends, war unklar.*

Jiný hlas: Ale jak by mohlo dojít k odstranění této bídy nebo těchto béd, to bylo už nejasné.

Jiný hlas: *Die Utopie blieb hier unvermittelt mit der gesellschaftlichen Wirklichkeit.*

Jiný hlas: Utopie zůstala tu neprostředkovaná, neprostředkovaně spojená s tou společenskou skutečností.

Jiný hlas: *Bloch nennt sie deshalb abstrakt.*

Jiný hlas: A proto ji nazývá Bloch, tuto utopii, abstraktní.

Jiný hlas: *Dagegen zeigt die marxistische Utopie nicht, wie die Welt sein soll, sondern wie sie sein muss und wie sie sein wird.*

Jiný hlas: Naproti tomu marxistická, Marxova utopie nelíčí svět, jak by měl vypadat, nýbrž jak musí být a jak...

--- (Sez b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 27. 4. 84. Přednáška o Blochovi.

Jiný hlas: *Im Folgenden möchte ich Ihnen etwas aus meiner Beschäftigung mit dem Thema Utopie mitteilen.*

Jiný hlas: Chtěl bych vám v následujícím něco říci o tom, jak se zabývám tématem utopie.

Jiný hlas: *Ich sollte dazu vielleicht zuerst mal prüfen, welchen Gefühlswert dieses Wort für Sie hat. Es könnte sein, dass es gar keine Bedeutung für Sie hat oder sogar eine negative, abschätzende.*

Jiný hlas: Já bych vlastně zprvu prozkoumat, jakou pocitovou hodnotu má toto téma pro vás. Může se stát, že pro vás nemá vůbec žádný zvláštní význam, nebo spíš negativní.

Jiný hlas: *Für mich ist das nicht so.*

Jiný hlas: U mě tomu tak není.

Jiný hlas: *Ich habe es persönlich erfahren, wie dieses Wort fast zum Schibboleth für die neuen Hoffnungen wurde, die die westliche Welt am Ende der 60er Jahre wie eine Welle überschwemmten.*

Jiný hlas: Já jsem to dokonce osobně zažil, jak toto slovo se stalo skoro takovým šibbolem pro nové naděje, které zaplavily západní svět na konci 60. let, jako vlna se převalily.

Jiný hlas: *Es war auf einmal unter Studenten und anderen Jugendlichen die Überzeugung da, dass die bisherigen gesellschaftlichen und politischen Verhältnissen ihre Zeit gehabt hatten und beseitigt werden sollten und auch konnten.*

Jiný hlas: Najednou mezi studenty a ostatní mládeží tu bylo přesvědčení, že ty dosavadní společenské a politické poměry už jaksi naplnily svůj čas a měly by být odstraněny a mohou být také odstraněny.

Jiný hlas: *Wenn nur die Phantasie, die Einbildungskraft, l'imagination, wie man an der Sorbonne sagte, zur Macht verholfen würde, wäre ein wirklicher Neuanfang möglich.*

Jiný hlas: Když to bude fantazie, představivost, l'imagination, jak se říkalo na Sorbonně, a když to bude také moc, která by k tomu mohla napomoci tomu, pak tedy ten skutečný nový počátek je možný.

Jiný hlas: *Diese Erwartung, dieses Möglichkeitsbewusstsein drückte sich im Wort Utopie aus.*

Jiný hlas: A toto očekávání, toto vědomí té možnosti se zrcadlilo nebo projevilo v tom slově utopie.

Jiný hlas: *Das erhielt dadurch einen neuen Sinn. Es bezeichnete nicht mehr die Luftschlösser der Träumer und Naiven, die nicht in die gesellschaftliche Realität einzugreifen wussten oder wünschten. Es war vielmehr ein Wort dafür, dass der Wirklichkeitsgehalt der handfesten Wirklichkeit der sogenannten Wirklichkeit der etablierten wirtschaftlichen, politischen und militärischen Interessen zutiefst fraglich ist.*

Jiný hlas: To slovo dostalo nový význam, nový smysl, totiž neoznačovalo již vzdušné zámky snů a naivků, kteří nebyli schopni zasáhnout do společenských realit nebo si to jen tak přáli. Toto slovo se stalo slovem, kterým se označovaly a vlastně problematizovaly ty zájmy politické a vojenské, které byly spojeny s tou skutečností, tou etablovanou sférou skutečnosti ve společnosti.

Jiný hlas: *Utopie besagte, dass unsere Welt verändert werden könne in Richtung auf Gerechtigkeit und Frieden, Entspannung und größere Menschlichkeit.*

Jiný hlas: Utopie, to slovo vyslovovalo, že náš svět může být změněn, a to směrem ke spravedlnosti a míru, détente, tedy snížení napětí, a k větší lidskosti.

Jiný hlas: *Die Welle, in der dieses Wort hochkam, ist außerordentlich stark gewesen. Fast jeder meiner Generation ist dadurch für kürzere oder längere Zeit mitgenommen worden.*

Jiný hlas: Na této vlně, na níž toto slovo se dostalo nahoru, tato vlna byla velmi silná. Skoro každý příslušník mé generace na kratší nebo delší čas byl zaujat pro utopii.

Jiný hlas: *Auch ich war dadurch begeistert, daher hat das Wort Utopie für mich einen besonderen Klang.*

Jiný hlas: Já jsem také byl nadšen, a proto má to slovo utopie pro mě zvláštní zvuk.

Jiný hlas: *Noch immer, wenn ich es höre, spitze ich die Ohren.*

Jiný hlas: Kdykoli to slovo slyším, nastražím uši.

Jiný hlas: *Inzwischen ist jene Welle abgeebbt.*

Jiný hlas: Mezitím ovšem tato vlna opadla.

Jiný hlas: *Der ziemlich außergewöhnliche Elan jener Jahre ist dem alltäglichen Leben wieder gewichen.*

Jiný hlas: Tento mimořádný, takřka mimořádný elán oněch let se zase přizpůsobil tomu každodennímu životu.

Jiný hlas: *Wie soll jetzt, halbwegs der achtziger Jahre mit ihrer wirtschaftlichen Krise und politischer Verhärtung, über Utopie gedacht werden?*

Jiný hlas: A jak tedy máme smýšlet o utopii dnes, uprostřed 80. let, uprostřed hospodářské krize a politického zostření?

Jiný hlas: *Das ist die Frage, die ich in diesem Vortrag erörtern möchte.*

Jiný hlas: To je otázka, o které bych chtěl v této přednášce uvažovat.

Jiný hlas: *Ich werde meine Darlegung in drei Teilen aufgliedern.*

Jiný hlas: Své podání bych chtěl tedy rozdělit na tři části.

Jiný hlas: *Zuerst erwäge ich die prinzipielle Frage, ob wir in unserem Denken überhaupt für irgendeinen Begriff der Utopie Platz einräumen sollten, oder ob Wort und Begriff Utopie vielleicht daraus endgültig entfernt werden sollten.*

Jiný hlas: Především bych chtěl uvážit takovou základní otázku, jestli v našem myšlení vůbec můžeme uprostřednit pro pojem utopie, anebo zda to slovo a pojem utopie by měly být navždy vzdáleny z našeho myšlení.

Jiný hlas: *Zweitens, nachdem ich diese Frage im Sinne der ersteren Möglichkeit entschieden habe, also es soll dafür Raum sein, möchte ich mich mit dem wichtigsten Denker unseres Jahrhunderts über das Thema Utopie, dem marxistischen Philosophen Ernst Bloch, auseinandersetzen.*

Jiný hlas: Za druhé, tedy poté, co jsem se rozhodl vlastně pro tu první možnost, to jest, že utopie má mít prostor v našem myšlení, chtěl bych se vyrovnat s jedním z nejdůležitějších myslitelů našeho století nad tématem utopie, totiž marxistickým filosofem Ernstem Blochem, který žil od 1885 do 1977.

Jiný hlas: *Dabei wird seine Idee der konkreten Utopie im Mittelpunkt stehen.*

Jiný hlas: A přitom bude stát v středu jeho myšlenka konkrétní utopie.

Jiný hlas: *Drittens und schließlich will ich dieser meine eigene Idee einer absoluten Utopie entgegensetzen.*

Jiný hlas: A za třetí a závěrem chtěl bych proti tedy tu svou myšlenku, totiž myšlenku absolutní utopie, proti tomu postavit.

Jiný hlas: *Das wird nur ein ganz kurzer Teil meines Vortrags sein, vom Absoluten lässt sich ja nicht vieles sagen.*

Jiný hlas: To už bude jenom krátká část mé přednášky, protože o absolutním se vskutku nedá mnoho říct.

Jiný hlas: *Ehe wir uns an die Erörterung dieser drei Themen heranmachen, ist vielleicht eine semantische Bemerkung angebracht.*

Jiný hlas: Než se tedy pustíme do úvahy o těchto třech tématech, je možná namísto sémantická poznámka.

Jiný hlas: *Sie möchten wahrscheinlich vorher genau wissen, was unter Utopie zu verstehen ist, beziehungsweise was ich darunter verstehen will.*

Jiný hlas: Možná že byste si nebo pravděpodobně byste si přáli přesně vědět, co se rozumí pod utopií, nebo co já pod tím rozumím.

Jiný hlas: *Sie möchten mit anderen Worten gleich anfangs eine Definition hören.*

Jiný hlas: Možná tedy chcete hned na začátku slyšet nějakou definici.

Jiný hlas: *Dazu ist zu sagen, dass ich die nicht geben kann, wenigstens nicht jetzt schon.*

Jiný hlas: K tomu bych řekl, že ji nepodám, přinejmenším nemohu ji podat teď.

Jiný hlas: *Wir sind ja erst auf der Suche nach einer angemessenen Bedeutungsweise.*

Jiný hlas: Vždyť se teprve pokoušíme najít přiměřený význam.

Jiný hlas: *Trotzdem können wir vorläufig schon einiges über die Bedeutung von Utopie bemerken. Dem niederländischen Gelehrten M. Plattel zufolge können in der Bedeutungsentwicklung drei Nuancen beziehungsweise Phasen unterschieden werden.*

Jiný hlas: Přesto můžeme aspoň předběžně něco o významu utopie poznamenat. Podle holandského učence M. Plattela lze ve vývoji významu slova utopie rozlišovat tři nuance, respektive fáze.

Jiný hlas: *Als erste nennt er die Utopie als literarische Gattung. Gleich das Buch Utopia von Thomas Morus, erschienen 1516, in dem das Wort zum ersten Mal gebraucht wurde, ist ein Beispiel dieser Bedeutungsnuance.*

Jiný hlas: Tak nejprve nazývá utopii nebo pojímá utopii jako literární druh. Zrovna kniha Tomáše Mora,

kteřá se objevila 1516, kniha *Utopia*, v níž se poprvé toto slovo používá, je příklad této významové nuance.

Jiný hlas: *Es handelt sich um eine Art Schriften, in denen Phantasievorstellungen der optimalen Gesellschaft ausgearbeitet werden. Andere Beispiele sind Campanellas Sonnenstaat, Fichtes geschlossener Handelsstaat, Fouriers neue industrielle Welt und so weiter. Auch Platons große Schrift Politeia könnte als ein Beispiel gelten.*

Jiný hlas: Jde o druh spisů, v nichž představy fantazie o optimální společnosti byly vypracovány. Další příklady jsou Campanellův *Sluneční stát*, potom Fichtův *Uzavřený obchodní stát*, Fourierův *Nový průmyslový svět* a tak dále. Také Platonova *Ústava* může být uvedena jako příklad.

Jiný hlas: *Sodann an zweiter Stelle ist die Bedeutung von Utopie als vorwissenschaftlichem Gesellschaftsbild zu vermerken. Diese Nuance oder Phase des Begriffs ist ganz deutlich bei Karl Marx und in der marxistischen Tradition (Bloch und andere ausgenommen) aufzuweisen. Bezeichnend ist zum Beispiel der Titel der Schrift von Friedrich Engels: Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft. Ein paar Sätze daraus machen klar, wie das Wort Utopie hier gemeint ist. Ich zitiere: Der bisherige, das heißt Engels redet da von dem utopischen Sozialismus, der bisherige Sozialismus kritisierte zwar die bestehende kapitalistische Produktionsweise und ihre Folgen, konnte sie aber nicht erklären, also auch nicht mit ihr fertig werden. Er konnte sie nur einfach als schlecht verwerfen.*

Jiný hlas: Dále je možno poznamenat, že význam utopie se objevuje jako předvědecký obraz společnosti. Tuto nuanci nebo fázi pojmu lze prokázat naprosto zřetelně u Karla Marxe a v marxistické tradici, Bloch ovšem je výjimkou, ten k tomu nepatří. Typický je například název spisu Friedricha Engelse *Vývoj socialismu od utopie k vědě*. Několik vět ukáže, objasní, jak slovo utopie je zde chápáno. Dosavadní, to jest utopický podle Engelse, socialismus sice kritizoval stávající výrobní kapitalistický způsob a jeho důsledky, ale nebyl schopen tento způsob objasnit. Nemohl s ním být hotov. Jen prostě tento způsob zavrhoval.

Jiný hlas: *Damit ist zugleich gesagt, dass die Mittel zur Beseitigung der entdeckten Missstände ebenfalls in den veränderten Produktionsverhältnissen selbst, mehr oder minder entwickelt, vorhanden sein müssen. Diese Mittel sind nicht etwa aus den Köpfen zu erfinden, sondern vermittelt des Kopfs in den vorliegenden materiellen Tatsachen der Produktion zu entdecken. Also diese Entdeckung hatte der utopische Sozialismus noch nicht gemacht, die hatten nur bisher erfunden. Das ist die Meinung dieses Zitats. Darum war das ein vorwissenschaftlicher Sozialismus. Diesen Gefühlswert des Wortes trifft man übrigens auch in der nicht-marxistischen Philosophie und Sozialwissenschaft an.*

Jiný hlas: Tím bylo současně pověděno, že prostředky k odstranění těchto odhalených neřádů nebo nepořádků mohou být rozvinuty, že tyto prostředky pro rozvinutí změněných poměrů výroby jsou více nebo méně už v tom kritizovaném způsobu výroby. To znamená, že tyto prostředky není jaksi možno v hlavách vytvořit, nalézt, nýbrž prostřednictvím hlav v těch existujících materiálních skutečnostech výroby je lze odkrýt. To znamená mínění nebo názor tohoto citátu spočívá v tom, že ten utopický socialismus nebyl schopen odkrýt ty příčiny, nýbrž on jenom konstatoval jejich důsledky. A proto to byl podle Engelse předvědecký socialismus. Tuto hodnotu toho slova utopie mimochodem nalezneme i v nemarxistické filosofii a sociální vědě.

Jiný hlas: *Auch hier ist die Einsicht weit verbreitet, dass Utopien keine zuverlässige Erkenntnis der gesellschaftlichen Wirklichkeit enthalten und dass man mit präziseren Analysen bessere Einsichten erreichen kann.* I zde je rozšířen názor, že utopie neposkytují žádné spolehlivé znalosti společenské skutečnosti a že té lze dosáhnout jenom preciznějšími analýzami té společenské skutečnosti.

Als dritte Phase in der Bedeutungsentwicklung unterscheidet Platel dann den Begriff der konkreten Utopie, mit dem also der Name Ernst Blochs verbunden ist. Jako třetí fázi v tom rozvoji významu slova utopie rozlišuje Platel potom pojem konkrétní utopie, který je spojen s jménem Ernsta Blocha.

Dieser Begriff beinhaltet eine Rehabilitation der Utopie. Sie bekommt einen rechtmäßigen Platz neben der wissenschaftlichen Erkenntnis der Gesellschaft, oder vielmehr sie wird dieser als Triebfeder und

Bezugspunkt zugrunde gelegt. Tento pojem obsahuje rehabilitaci utopie. Ona nabývá právoplatného místa vedle vědeckého poznání společnosti nebo spíše, utopie v tomto pojetí je jakýsi vnitřní, hnací motor nebo hnací síla, *Triebfeder*, a jisté ohnisko vztahu.

Andererseits handelt es sich freilich um eine Utopie, die nicht einfach ins Blaue hinein entworfen, sondern aufgrund gesellschaftlicher Erfahrung konstruiert wird, daher das Adjektiv „konkret“. Na druhé straně jde ovšem o takovou utopii, která není nějakou projekcí jaksi do modrého nebe, nýbrž je konstituována na základě společenské zkušenosti, a proto je tu to přídavné jméno konkrétní.

Auf diesen Typus der Utopie, der wie gesagt eine große Wirkung gehabt hat, werde ich also im zweiten Teil meines Vortrags ausführlich eingehen. Na tento typ utopie, který, jak jsem řekl, nabyl velkého účinku, chci podrobněji v druhé části svého výkladu poukázat.

Soweit meine semantische Bemerkung zur Einführung. Nun zur Frage nach der Verwendbarkeit des Begriffs Utopie überhaupt. Potud tedy moje sémantická poznámka v úvodu. A nyní k otázce použitelnosti pojmu utopie obecně.

Ich ließ schon durchblicken, dass ich diese Frage positiv beantworten werde. Snad jsem již naznačil, nechť nahlédnout, že na tuto otázku ze své strany odpovídám kladně.

Entscheidet man aber so, dann soll man sich die Einwände vergegenwärtigen, die inzwischen gegen das utopische Denken vorgebracht worden sind. Jestliže se však takto rozhodneme, pak je potřeba si zpřítomnit i námitky, které se mezitím proti utopickému myšlení vznášejí.

Wir hörten bei Marx und Engels schon von der Unzuverlässigkeit utopischer Gesellschaftsbilder. Slyšeli jsme již u Marxe a Engelse o nespolehlivosti utopických vizí společnosti.

Im 20. Jahrhundert sind dem noch andere Bedenken hinzugesellt worden. V 20. století k tomu přibýly ještě další námitky.

Der österreichisch-englische Philosoph Karl Popper hat als das Wesen utopischen Denkens das Streben nach letztgültigen Zielsetzungen angemerkt. Rakousko-anglický filosof Karl Popper poznamenává, že podstatou utopického myšlení je úsilí o definitivní cíle.

Dieses Streben ist aber verderblich. Es vernachlässigt die Wirklichkeit des Bösen in der Welt und besonders es führt auch zur Intoleranz anderen Idealen gegenüber. Es kennzeichnet sich darum durch eine Tendenz zur Repression dieser anderen Ideale und somit zur Gewaltsamkeit. Toto úsilí je ale velice nezdravé, zavrhovatelství, protože podceňuje skutečnost zlého ve světě a vede k netolerantnosti vůči jiným ideálům. Vykazuje se tudíž tendencí k represí vůči těmto jiným ideálům a k násilnosti.

Im Anschluss an diese Gedanken Poppers betont der deutsche Soziologe Ralf Dahrendorf, dass utopisches Denken auf eine Gesellschaftsform abzielt, die sich durch Konfliktlosigkeit und Unveränderlichkeit kennzeichnet. V navázání na tyto myšlenky Popperovy zdůrazňuje německý sociolog Ralf Dahrendorf, že utopické myšlení je zacíleno na takovou společenskou formu, která se vyznačuje tím, že v ní nejsou žádné konflikty, a která je zároveň považována za nezměnitelnou.

Das wird von ihm alles andere als positiv gewertet, diese Konfliktlosigkeit und Unveränderlichkeit, sondern vielmehr als ein drohendes Unheil ausgelegt. To ovšem on vůbec neocení pozitivně, nýbrž spíše v tom vidí hrozící neštěstí. Totiž v té společnosti, v níž by nebyly žádné konflikty a která by byla nezměnitelná.

Die Gesellschaft kann nur gesund bleiben, wenn sie offen steht für Konflikte. Společnost může zůstat zdravá jen potud, pokud se otvírá konfliktům.

Sobald der Prozess konfliktierender Meinungen, Interessen, Individuen und Gruppen ein Ende gesetzt wird, wie es das utopische Denken angeblich will, erstarrt die Gesellschaft und siegt der Schein. Jakmile je proces střetávání konfliktních názorů, zájmů, jednotlivců i skupin učiněn konec, jak to utopické myšlení údajně chce, společnost znehybní a vítězí zdání.

Hejdánek: Místo skutečnosti.

Jiný hlas: *Denn vollständige Einmütigkeit und Harmonie zwischen den Menschen ist ja Schein.*

Hejdánek: Neboť úplná jednomyslnost a harmonie mezi lidmi je přece zdáním.

Jiný hlas: *Wiederum ein anderer Einwand ist bei dem amerikanischen Kulturhistoriker Crane Brinton zu finden.*

Hejdánek: A znovu sice docela jiná námitka je u amerického historika kultury Crane Brintona.

Jiný hlas: *Ihm zufolge beruht utopisches Denken auf der Voraussetzung eines ständigen Fortschritts in der Geschichte.*

Hejdánek: Podle něho spočívá utopické myšlení na předpokladu, že existuje stálý pokrok v dějinách.

Jiný hlas: *Dieser Voraussetzung wird von ungebildeten Leuten vielleicht noch geglaubt, aber von Intellektuellen, also von denen, die seit je die Entwerfer der Utopien waren, schon längst nicht mehr.*

Hejdánek: V tento předpoklad snad ještě věří nevzdělaní lidé, ale intelektuálové, kteří vlastně odjakživa byli projektanti utopií, ti tomu už dávno nevěří.

Jiný hlas: *Utopisches Denken ist darum eine faule Sache geworden. Es kann nur noch zur Entwicklung kommen, wenn es seine eigene Voraussetzung verleugnet, das heißt, wenn es die Stimme des intellektuellen Gewissens zum Schweigen bringt.*

Hejdánek: A proto se utopické myšlení stalo takovou věcí línou... Asi ne líná, *faule Sache*, takovou jako...

Jiný hlas: Prázdnou.

Hejdánek: Prázdnou?

Jiný hlas: Vágni. Vágni. *Vague.*

Hejdánek: In English *void* spíš, *void, leer, empty*. Neboť to utopické myšlení se může rozvíjet jenom tak, že svůj vlastní předpoklad popírá, to jest, jestliže umlčuje hlasy intelektuálního svědomí.

Jiný hlas: *Das sind alles gewiss schwerwiegende Bedenken.*

Hejdánek: To bezpochyby zcela jistě jsou tedy velice závažné námitky.

Jiný hlas: *Wenn angesichts ihrer dennoch nicht auf den Begriff der Utopie verzichtet wird, so deshalb, weil sonst ein Überhandnehmen des Matter-of-Fact-Glaubens zu befürchten steht, das für die menschliche Gesellschaft auf Dauer noch verhängnisvoller als das Gegenteil sein dürfte.*

Hejdánek: Jestliže přesto tváří v tvář těmto námitkám se nevzdáváme pojmu utopie, pak proto, že v takovém případě, kdyby totiž měla zvítězit víra v pouhá fakta, v takzvanou skutečnost, pak bychom se měli obávat o to víc, že lidská společnost se dostane do osudovějších krizí, než by tento protiklad, to jest ta utopie, způsobila.

Jiný hlas: *Karl Mannheim, der ungarische Sozialphilosoph, hat diese Befürchtung schon vor dem zweiten Weltkrieg ausgesprochen, jetzt im letzten Viertel unseres Jahrhunderts ist dazu vielleicht noch umso mehr Grund.*

Hejdánek: *Karl Mannheim*, maďarský sociální filosof, vyslovil tuto obavu již před druhou světovou válkou a nyní, v poslední čtvrtině našeho století, je možná k tomu ještě daleko víc důvodů.

Jiný hlas: *Allmählich dürfte es noch deutlicher geworden sein, was die Konsequenzen sind, wenn nichts anderes mehr gilt als das, was ist, oder durch technische Produktion ins Sein gehoben werden kann.*

Hejdánek: Snad se postupně stává stále zřejmější, jaké by to mělo následky, kdyby nic jiného neplatilo než to, co je, nebo to, co může být prostřednictvím technické produkce uvedeno v bytí.

Jiný hlas: *Die Konsequenzen sind von Herbert Marcuse in seinem einflussreichen Buch Der eindimensionale Mensch ausgearbeitet worden, ein bisschen allzu romantisch vielleicht, aber nicht ohne dass er den Nagel vielfach auf den Kopf trifft.*

Hejdánek: Ty následky byly vypracovány v knize *Herberta Marcuse*, v knize, která měla veliký ohlas, nazvané *Jednorozměrný člověk*, i když možná trochu příliš romanticky, ale přece jen tak, že mnohokrát *Marcuse* udeřil hřebíček na hlavičku.

Jiný hlas: *Der gesellschaftliche Prozess ist als ein Prozess der Bedürfnisbefriedigung zu begreifen und diese Bedürfnisse sind lenkbar, manipulierbar.*

Hejdánek: Společenský proces je možno pochopit jako proces uspokojování potřeb, a tyto potřeby jsou manipulovatelné a je možno je řídit.

Jiný hlas: *Ständige Wohlstandssteigerung ist das beste Mittel die Bedürfnisse zu manipulieren und so die*

soziale Funktionalität der Individuen zu optimieren.

Hejdánek: Stálé stupňování blahobytu je nejlepším prostředkem, jak manipulovat ty potřeby a tak optimalizovat sociální funkcionalitu individuí.

Jiný hlas: *Zum Behuf dieser Wohlstandssteigerung wird eine Produktionssteigerung angestrebt, für die man alles zu opfern bereit ist.*

Hejdánek: Ve prospěch tohoto stupňovaného blahobytu se usiluje o intenzivnější výrobu, jíž se všechno obětovává.

Jiný hlas: *Alles, also die Qualität der natürlichen Umwelt, die internationalen Beziehungen, die zwischenmenschlichen Verhältnisse, die Identität und Würde des eigenen Ich.*

Hejdánek: Tedy obětuje se kvalita přírodního prostředí, mezinárodní vztahy, mezilidské vztahy, identita a důstojnost vlastního já.

Jiný hlas: *Der Mensch ist in alldem auf bloß eine Dimension seines Wesens reduziert, seine Gier nach Gütern.*

Hejdánek: Člověk je tím vším redukován pouze na jednu dimenzi své podstaty, totiž na žádostivost statků, honbu za statky.

Jiný hlas: *Nun, diese Diagnose ist ohne Zweifel einseitig, aber dafür noch nicht falsch.*

Hejdánek: Tato diagnóza je bezpochyby jednostranná, ale tím ještě není falešná.

Jiný hlas: *Jedenfalls dürfte es sich in der heutigen Lage empfehlen, die Fülle, die Mehrdimensionalität des Menschseins zu betonen.*

Hejdánek: V každém případě v dnešní situaci je třeba doporučit plnost, několikadimenziálnost lidského bytí.

Jiný hlas: *Und dazu könnte nun eben der Begriff der Utopie sehr gut dienlich sein.*

A k tomu právě může velmi dobře posloužit pojem utopie.

Jiný hlas: *Utopie bezeichnet ja buchstäblich das, was nicht stattfindet, was nicht vorfindlich und also auch nicht verfügbar ist.*

Jiný hlas: *U-topie*, to jsou vlastně dvě slova, označuje doslova to, co se nekoná, nebo to, co se ještě neustálilo. Co není jaksí po ruce k dispozici a co není disponovatelné.

Jiný hlas: *Utopie ist so verstanden nicht an erster Stelle eine Phantasievorstellung der Gesellschaft, sondern fast ein Charakteristikum des Menschseins selbst.*

Utopie je tu chápána na prvním místě nikoliv jako fantazijní představa společnosti, nýbrž skoro jako charakteristikum člověka samotného, lidství samotného.

Jiný hlas: *Es ist seine Offenheit für das, was nicht da ist, was nicht handgreiflich vor Augen steht.*

Je to otevřenost tohoto lidství pro to, co tu není, co ještě není uchopitelně před očima.

Jiný hlas: *Und diese Offenheit gehört also wesentlich zum Menschsein.*

A tato otevřenost podstatně patří k lidství.

Jiný hlas: *Freilich soll bei diesem Utopieverständnis die Ausrichtung auf die gesellschaftliche Wirklichkeit nicht vergessen werden, diese ist ja wesentlich für jeden Utopiebegriff.*

Samozřejmě nelze při tomto chápání utopie zapomenout na ono zacílení na společenskou skutečnost.

Toto zacílení patří podstatně ke každému pojmu utopie.

Jiný hlas: *Die gesellschaftliche Perspektive steht mit jener Offenheit allerdings oft auf gespanntem Fuß, aber sie heben sich gegenseitig nicht völlig auf.*

Tato společenská perspektiva stojí samozřejmě v jistém napětí s onou otevřeností, ale neruší ji zcela.

Jiný hlas: *Wie ich das meine, werde ich im letzten Teil meines Vortrags darzutun versuchen.*

Jak to míním, o to se pokusím v poslední části své přednášky vyložit.

Jiný hlas: *Hier geht es um die Feststellung, dass aus dem genannten Grunde irgendein Utopiebegriff beizubehalten ist im Denken über den Menschen in seinem gesellschaftlichen Kontext.*

Teď mi jde pouze o konstatování, že z toho důvodu, který jsem zmínil, je potřebí zachovat pojem utopie v onom myšlení, které chápe člověka v jeho společenském kontextu.

Jiný hlas: *Dem könnte ich noch ein anderer Grund hinzufügen, nämlich die Unentbehrlichkeit von Antiutopien.*

A k tomu bych chtěl ještě přiřadit jiný důvod, totiž nepostradatelnost antiutopií.

Jiný hlas: *Das klingt paradox, aber Antiutopien stehen nicht im Gegensatz zu den Utopien, sondern bilden eine Gattung von Utopien.*

To zní paradoxně, ale antiutopie nestojí v protikladu k utopiím, nýbrž jsou jistým druhem utopií.

Jiný hlas: *Der Name Antiutopie wird gebraucht für die anschaulichen Darstellungen einer Gesellschaftsform, die deren fürchterlichen, grausamen, unmenschlichen Seiten ins Licht stellen.*

Tento název se používá pro znázorněné předvedení takových forem společnosti, které vyjadřují nelidské, zlověstné a děsivé stránky toho, co se míní.

Jiný hlas: *Antiutopien zeichnen Schreckensbilder anstatt süße Träume.*

Antiutopie vykreslují odstrašující obrazy místo sladkých snů.

Jiný hlas: *Als solche sind sie ein typisches Erzeugnis dieses Jahrhunderts.*

Jako takové jsou typickým produktem tohoto století.

Jiný hlas: *Eines der ersten Beispiele ist das Buch Wir von Jewgeni Samjatin, ein schauererregendes Bild einer totalitären, uniformierten, mechanisierten Gesellschaft.*

Jedním z prvních příkladů je kniha My od Jevgenije Zamjatina, odstrašující obraz totalitní, uniformované, mechanizované společnosti.

Jiný hlas: *Huxleys Brave New World und Orwells 1984, ein Buch, das die Wahl eines heutigen Themas rechtfertigt, sind von Samjatin inspiriert worden.*

Huxleyho kniha Brave New World, Statečný nový svět, a Orwellův 1984, mimochodem kniha, která ospravedlňuje volbu mého dnešního tématu, obě tyto knihy byly inspirovány Zamjatinem.

Jiný hlas: *Die Zukunftsaussicht ist in unserem Jahrhundert so rosafarben nicht mehr.*

Výhled do budoucna už v našem století není v tak růžových barvách.

Jiný hlas: *Das bezeugen diese Bücher.*

O tom svědčí tyto knihy.

Jiný hlas: *Sie stellen es uns gleichsam vor Augen, wie wir daran sind und worauf es mit uns hinausgeht.*

Kladou nám před oči, jak to s námi vypadá a kam směřujeme.

Jiný hlas: *Sie halten uns den Spiegel vor, sie haben eine kritische Funktion.*

Nastavují nám zrcadlo, mají kritickou funkci.

Jiný hlas: *Eben wegen dieser Gesellschaftskritik sind Antiutopien unentbehrlich, und so sind es auch die Utopien, deren gegenwärtige Gestalt sie sind.*

A právě pro tuto kritiku společnosti jsou tyto antiutopie nepostradatelné, a zrovna tak jsou nepostradatelné utopie, jejichž přítomnou formou jsou právě tyto antiutopie.

Jiný hlas: *Also, Antiutopien sind unentbehrlich, darum auch die Utopien, wir können sie nicht einfach beseitigen, nicht?*

Tedy obojí je potřebí, jak utopie, tak i ty antiutopie. Nemůžeme je jen tak odstranit.

Jiný hlas: *So viel zum Utopiebegriff überhaupt.*

Tedy tolik k pojmu utopie vůbec.

Jiný hlas: *Meine These ist ja also, dass dieser Begriff trotz wichtiger Einwände beizubehalten ist, auch und gerade in der geistigen Situation, in der wir uns jetzt befinden.*

Hejdánek: Moje teze tady je tato. Je třeba podržet, zachovat tento pojem utopie navzdory důležitým námitkám, a to právě v dnešní duchovní situaci, v které se nalézáme.

Jiný hlas: *Nun sollen wir aber versuchen, diesen Begriff zu präzisieren.*

Hejdánek: Nyní tedy je naším úkolem precizovat tento pojem.

Jiný hlas: *Das führt uns zum zweiten Teil des Vortrags zur Auseinandersetzung mit Ernst Bloch.*

Hejdánek: A to nás přivádí k druhé části výkladu, totiž tam, kde se vyrovnávám s Ernst Blochem.

Jiný hlas: *Blochs Idee einer konkreten Utopie ist in einem gedanklichen Rahmen eingefasst, den es*

erstmal in groben Umrissen nachzuzeichnen gilt.
Hejdánek: Blochova